

ზემო იმერეთის სოფელ არგვეთის თანამედროვე დემოგრაფიული მდგომარეობა და მეურნეობის ფორმები

ქართული სოფელი უძველესი პერიოდიდან არსებობდა, ფუნქციონირებდა და თავისი წვლილი შეჰქონდა ქვეყნის განვითარების საქმეში. სწორედ მისი საშუალებით ხდებოდა წინსვლა, ეკონომიკური გაძლიერება, ეროვნული ღირებულებების და მენტალობის ჩამოყალიბება. შესაბამისად მისი ისტორია ისეთივე ძველი და მრავალფეროვანია, როგორც ქვეყნის ისტორია.

ქართულ სოფელს, თავისი სტრუქტურა და განლაგება გააჩნდა. ზოგადი აღწერილობით ქართული სოფელი ასე გამოიყურებოდა: „ძირითადად სოფლის ცენტრში გამართულია მოსახლეობის (მამაკაცების) თავშეყრისა და სჯა-ბაასის ადგილი (საფიხენო, სვიფი...), გარშემო მოწყობილია საცხოვრებელი სახლები, თავისი ეზოებით. სოფლის ცენტრში ასევე გამართულია სალოცავი, ზოგან სოფლის გარეთაც, ვინაიდან საქართველოში ვერ იპოვით ოდნავ მოზრდილ სოფელს, რომელსაც მხოლოდ ერთი ეკლესია ჰქონდეს. ტრადიციულად, ეკლესიებთან იყო გამართული სასაფლაოც, ხშირად სოფლის გარეთ მდებარე, ვინაიდან სასაფლაოს სოფელში გაკეთებას ერიდებოდნენ. სოფლები ერთმანეთთან საურმე გზებით იყო დაკავშირებული. იგი ხშირად ისე იყო განლაგებული, რომ მის ცენტრში წყარო იყო მოთავსებული, სადაც ქალების თავშეყრის ადგილი იყო“ [საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია 2010: 575]. ეს სტრუქტურა დღესაც შენარჩუნებულია და იგივე აღწერილობას შევხვდებით საქართველოს ნებისმიერ სოფელში (მეტ-ნაკლები განსხვავებებით).

როგორც ვიცით, სოფელი, სოფლის მეურნეობა და მრეწველობა ქვეყნის ხერხემალია. სოფლის უპირველესი

დანიშნულება ქვეყნის ეკონომიკის გაძლიერების ხელ შეწყობაა.

საქართველო ვაზისა და ხორბლის ქვეყანაა, ეს ყველაფერი, რა თქმა უნდა, თითოეული ჩვენგანისათვის განსაკუთრებული ფასეულობებია, რაც თავისთავად გავლენას ახდენდა და დღესაც ახდენს ქართველთა ცხოვრების წესზე, მენტალიტეტსა და ეროვნული ხასიათის ჩამოყალიბებაზე. შესაბამისად ქართული სოფლის არსებობასა და შენარჩუნებას უდიდესი მნიშვნელობა და როლი ენიჭება ქვეყნისა და ხალხის განვითარებისა და ჩამოყალიბების საქმეში.

საინტერესოა რა მდგომარეობაა დღესდღეობით თანამედროვე ქართულ სოფელში: ეკონომიკური თუ დემოგრაფიული თვალსაზრისით, ინარჩუნებს თუ არა ის ძველ იერსახესა და დანიშნულებას, მისდევს თუ არა სოფლის მოსახლეობა მეურნეობის იმ ფორმებს, რომელიც მისთვის ოდითგანვე იყო დამახასიათებელი და ტრადიციული. სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით საჭიროა სოფლის დღევანდელი მდგომარეობის ეთნოლოგიური შესწავლა, იმ ვითარების გარკვევა, რაც საქართველოს, თითქმის, ყველა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარის სოფელში არსებობს.

დღეს საქართველოში ბევრი სოფელი გაუკაცრიელდა, ბევრ მათგანში მოსახლეობა საერთოდ აღარ ცხოვრობს, ზოგან მხოლოდ მოხუცებს თუ შეუხვდებით, რაც, ფაქტობრივად, მომავალში ასევე სოფლის დაცლისა და გაუკაცრიელების მომასწავებელია. ამის ნათელ მაგალითს წარმოგენს ზემო იმერეთის სოფელი *არგვეთი*. წინამდებარე ნაშრომი მხოლოდ ზემო იმერეთს სოფელს არგვეთს ეხება. ნაშრომში, წარმოდგენილია უახლესი მასალა, რომელიც მოპოვებულია, ველზე მუშაობის დროს.

სოფლების შერჩევის დროს ძირითადად პარამეტრად მათი დემოგრაფიული მდგომარეობა ავიღეთ და ასევე დავინტერესდით მეურნეობის თანამედროვე ფორმით, გამომდინარე იქიდან რომ, ოდითგან მეურნეობა სოფლის მამოძრავებელი და გადამრჩენი

ძალა იყო, შესაბამისად საინტერესოა რა მდგომარეობაა დღეს სოფლებში ამ თვალსაზრისით, რამდენად მისდევს მოსახლეობა მეურნობას, ინარჩუნებს თუ არა სოფელი მეურნეობის ტრადიციულ ფორმებს და ა.შ. ქართულ სოფელში გაცილებით ნაკლები ბავშვი იბადება დღეს, ვიდრე ქალაქში, არა და ადრე პირიქით ხდებოდა, ამ ყველაფერის ერთ-ერთი გამომწვევი ფაქტორი კი მიგრაციებია, როგორც შიდა, ასევე გარე. მოსახლეობა მიდის სოფლებიდან ძირითადად ქალაქის მიმართულებით, თუმცა არც გარე მიგრაციების მასშტაბებია მცირე – საზღვარგარეთ წასულ ქართველთა რიცხვი საკმაოდ დიდია. მიგრაციების გამომწვევი მიზეზი სხვადასხვაგვარია, ეს შეიძლება იყოს: ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, საარსებო-ეკონომიკური პირობები და ა.შ. საქართველოში კი, ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით, მიგრაციის არსებით ფაქტორთა შორის დასაქმებისა და საარსებო-ეკონომიურ პრობლემების გადაწყვეტას ენიჭება არსებითი მნიშვნელობა. რაც ყველაზე სამწუხაროა მიგრანტების უმრავლესობას ახალგაზრდები წარმოადგენენ.

სახარბიელო ვითარება სოფლებში არც მეურნეობის წარმოების თვალსაზრისითაა. სოფელში მეურნეობას მოსახლეობის ძალიან მცირე ნაწილი მისდევს. ამის უმთავრესი მიზეზი კი, ერთის მხრივ, მოყვანილი პროდუქტის რეალიზებაა, რაც ურთულეს პრობლემას წარმოადგენს გლეხისთვის, რადგან არ არსებობს ან ძალიან მცირე რაოდენობით ვხვდებით სოფლებში ისეთ დაწესებულებებს, სადაც პროდუქტის რეალიზებაა შესაძლებელი, მეორე მხრივ, კი როგორც უკვე ვთქვით, სოფლებიდან ახალგაზრდების უმეტესი ნაწილი წასულია, სოფელი მხოლოდ ხნიერების ანაბარადაა დარჩენილი, რაც, ბუნებრივია, მეურნეობის მაშტაბებს ზღუდავს და სამომავლოდ ფრიად არასახარბიელო ტენდენციებს სახავს.

ამრიგად, ქართულ სოფელში საგანგაშო ვითარებაა. ჩვენ მიერ, ზემოთ წარმოდგენილი მასალა, პრობლემათა

მხოლოდ მცირე ჩამონათვალია, რომელთა გაღრმავებასაც ნაშრომის ძირითად ნაწილში შევეცდებით და უფრო თვალნათლივ და მკაფიოდ დავინახავთ თუ რა მდგომარეობაა დღეს რეალურად თანამედროვე ქართულ სოფელში.

საქართველოს ერთ-ერთ ისტორიულ ეთნოგრაფიულ მხარეს იმერეთი წარმოადგენს. მას აღმოსავლეთიდან ლიხის მთა ქართლისაგან გამოჰყოფს. სამხრეთით იმერეთს სამცხე ესაზღვრება, ჩრდილოეთით – რაჭა და ლეჩხუმი, დასავლეთით – სამეგრელო, ხოლო სამხრეთ-დასავლეთით – გურია. იმერეთი იყოფა ორ ნაწილად: ზემო იმერეთად და ქვემო იმერეთად.

ზემო იმერეთი ქართლ-იმერეთის ქედიდან იწყება და აღწევს იმ ადგილამდე, სადაც მდინარეები ყვირილა და ხანის წყალი მდინარე რიონს ერთვიან.

აღსანიშნავია, რომ იმერეთი, გარდა ზემო და ქვემო იმერეთისა, მოიცავს აგრეთვე ოკრიბას, რომელიც დღევანდელი ტყიბულის რაიონია. ზემო იმერეთი მოიცავს შემდეგ რაიონებს: ზესტაფონი, ხარაგაული, საჩხერე და ჭიათურა (საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია 2010).

„ზემო იმერეთი“ გვიან ფეოდალურ ხანაში გაჩენილი ტერმინია. ადრე მისი სახელწოდება არგვეთი (მარგვეთი) იყო, რომელიც მოიცავდა ტერიტორიას რაჭის მთებიდან ფერსათის მთებამდე და ლიხის ქედიდან რიონამდე. თავდაპირველად არგვეთში შედიოდა ოკრიბაც. არგვეთი საქართველოს პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული ერთეული იყო. არგვეთს ერისთავი მართავდა. ვახტანგ გორგასლის დროს (V საუკუნე) არგვეთი თაკურთან ერთად ერთ-ერთ საერისთავოს შეადგენდა“ (საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია 2010: 125).

აღსანიშნავია, რომ ზემო და ქვემო იმერეთი ერთმანეთისაგან ეთნოგრაფიული თვალსაზრისით განსხვავებულია, რაც ძირითადად ბუნებრივ-გეოგრაფიული ფაქტორებითაა განპირობებული. ზემო იმერეთში მეტწილად ხევური დასახლება შეინიშნება,

ხოლო ქვემო იმერეთში კი დასახლება უფრო გაშლილი ტიპისაა (საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია 2010).

ზემო იმერეთის, კერძოდ, სანხერის რაიონის ერთ-ერთი სოფელია არგვეთი, რომელიც მდებარეობს იმერეთის მაღლობზე, მდ. ლაშურის მარცხენა ნაპირზე ზ.დ. 600მ. სანხერიდან 7 კილომეტრში (ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია ტ. I 1977).

დემოგრაფიული თვალსაზრისით სოფ. არგვეთში დღეს არც ისე სახარბიელო მდგომარეობაა, თუმცა თანამედროვე დემოგრაფიულ სიტუაციის განხილვამდე თვალი გადაავალოთ XIX საუკუნის სტატისტიკურ მონაცემებს, კერძოდ 1886 და 1908 წლის დემოგრაფიულ სიტუაციას სოფელ არგვეთში.

1886 წლის მონაცემებით სოფ. არგვეთში 174 კომლია დაფიქსირებული, ჯამში $649+566=1215$ სული. ყველა მათგანი ქართველი გახლდათ, რომლებიც ხელისუფლების მიერ იმერლებად იყვნენ ჩაწერილები, ყველა მართლმადიდებელი იყო. 1215 სულიდან აზნაურები საკმაოდ დიდ ნაწილს წარმოადგენენ $110+101=211$. მიწათმფლობელთა მიწაზე 121 კომლი იყო დასახლებული სულ $478+405=883$ სული, ხოლო საკუთარ მიწაზე (მესაკუთრე) 15 კომლი, ჯამში $50+48=98$ სული (**Свод статистических данных о населении Закавказского края, извлеченных из посемейных списков 1886 г., 1896**). რაც შეეხება 1908 წლის მონაცემებს, სანხერის რაიონის სოფელ არგვეთში ჯამში 950 სულია დაფიქსირებული (**Кавказский календарь 1910**).

როგორც ვხედავთ, 1886 წლიდან 1908 წლამდე არგვეთში მოსახლეობის შესამჩნევ კლებას აქვს ადგილი. კერძოდ, თუ 1886 წლის მონაცემებით სოფელში 1215 სული ფიქსირდება, 1908 წლის მონაცემებით დაფიქსირებულია 950 სული, ანუ ამ ხნის მანძილზე სოფელში მოსახლეობის რაოდენობა 265 ადამიანითაა შემცირებული, რაც აქედან შიდა ქართლსა და ბორჯომის ხეობაში მიგრაციით იყო განპირობებული. თანამედროვე დემოგრაფიული სიტუაცია, ჩვენდა სამწუხაროდ, კიდევ უფრო შემაშფოთებელია. სოფელი

დღითიდღე იცლება. ახალგაზრდების 99% უკვე წასულია სოფლიდან და ძირითადად თბილისში ცხოვრობს, ოჯახებსაც სწორედ დედაქალაქში ქმნიან და შესაბამისად უკან დაბრუნებაზე აღარც ფიქრობენ. სოფელ არგვეთში მოსახლეობის 90% მოხუცები წარმოადგენენ. ისინი ზამთარ-ზაფხულ არგვეთში რჩებიან და თავის გატანას მეურნეობის წარმოებით ცდილობენ. „ადრე სოფელში დაახლოებით 200-300 ოჯახი ცხოვრობდა, დღეს იქნება დაახლოებით 100 ოჯახი, ბევრი წასულია სოფლიდან ძირითადად თბილისში, სამსახურის საშოვნელად. იქ მუშაობენ ვაჭრებად ან ხელოსნებად, მეტი სამსახური თბილისში მათ არ აქვთ. ჩვენთან სამსახურის შოვნა ძნელია, სამუშაო ადგილები არ არის, მხოლოდ სანხერეში რაიონულ ცენტრში თუ დასაქმდება ადამიანი, იქაც მხოლოდ ერთეულები მუშაობენ, ზოგი ბანკში, ზოგი აფთიაქში და ა.შ.“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ანზორ კირილეს ძე სისვაძე, 2013 წელი, 75 წლის]. „ადრე სოფელში ვერ გეტყვით რამდენი ოჯახი ცხოვრობდა, დღეს იქნება დაახლოებით 100-150 ოჯახი. სოფლიდან საკმაოდ ბევრი ოჯახია წასული, მაგრამ სოფელთან კავშირი მთლიანად არ აქვთ გაწყვეტილი, ზოგი ზაფხულობით ჩამოდის, უმრავლესობა კი სოფელში მიწის ნაკვეთსაც ამუშავენ და წელიწადში რამდენჯერმე უწევს ჩამოსვლა. ძირითადად საცხოვრებლად თბილისში არიან გადასულები, იქ მუშაობენ ხელოსნებად და ვაჭრებად. ბევრი ახალგაზრდაა სოფლიდან წასული თბილისში და იქ ცხოვრობენ. თუმცა სოფელსაც არ ივიწყებენ და ჩამოდებიან ხოლმე“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ციური მარკოზიშვილი, 2013 წელი, 55 წლის].

როგორც ვხედავთ, მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი წასულია სოფლიდან, მაგრამ სახლები მთლიანად არ აქვთ მიტოვებული, მოსახლეობის ნაწილი წელიწადში რამდენჯერმე ჩამოდის არგვეთში, ამუშავენ მიწას და შესაბამისად ყურადღებასაც აქცევენ. თუმცა მოსახლეობის მეორე ნაწილს მთლიანად მიტოვებული აქვთ სოფელი და სხვაგან არის საცხოვრებლად წასული,

ნაწილი კი მხოლოდ ზაფხულობით აკითხავს მშობლიურ მხარეს.

არგვეთში საკმაოდ ბევრი სახლია გამოკეტილი, უმრავლესობა მათგანი სამუდამოდ, ზოგიც კი – დროებით. „ჩვენს სოფელში ძალიან ბევრი მიტოვებული სახლია, მაგალითად ჩვენს უბანში 8 სახლია დაკეტილი, ნაწილი მთლიანად არის მიტოვებული, ნაწილს კი შიგადაშიგ აკითხავენ ხოლმე“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ნელი ჭიტაძე, 2013 წელი, 60 წლის]. „სოფელში ნამდვილად საგანგაშო ვითარებაა, თანდათან იცლება მოსახლეობისაგან, ახალგაზრდებს, თითქმის, ვეღარ შეხედებით, რადგან წასულები არიან თბილისში საცხოვრებლად. არგვეთში უამრავი სახლია გამოკეტილი, მთლიან სოფელში ვერ გეტყვით რამდენი, მაგრამ ჩვენს უბანში დახლოებით 10 სახლია დაკეტილი, ზოგი ზაფხულში ჩამოდის, ზოგი კი მიწას ამუშავებს და წელიწადში რამდენჯერმე უწევს ჩამოსვლა“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი მაყვალა სისვაძე, 2013 წელი, 65 წლის].

სოფლის ასეთი დემოგრაფიული მდგომარეობა, რასაკვირველია, სკოლაში მოსწავლეთა რაოდენობაზეც აისახება. მართალია, არგვეთში მოსწავლეთა სიმრავლე არც ძველად შეინიშნებოდა, თუმცა თანამედროვე ვითარება რადიკალურად განსხვავებულია და ამაზე ჩვენ მიერ ჩაწერილი მასალებიც მეტყველებს, რომლის მიხედვითაც სკოლაში 56 მოსწავლეა და თითო კლასში 2-3 მოსწავლე ზის, ხშირ შემთხვევაში – ერთი მოსწავლე. სოფელ არგვეთის სკოლა ცხრაკლასიანია, შემდეგ კი მოსწავლეები სწავლას იქვე ახლოს მდებარე სოფელ გორისაში აგრძელებენ. „სოფელში გვაქვს სკოლა, რომელიც მხოლოდ ცხრაკლასიანია, შემდეგ ბავშვები სოფელ გორისაში გადადიან სასწავლებლად. სკოლაში დღეს დაახლოებით 50 მოსწავლე იქნება, თითო კლასში 2-3 მოსწავლეა, ადრე შედარებით მეტი მოსწავლე იყო, დღეს კი მოსწავლეთა რიცხვი თანდათან მცირდება და მალე, ალბათ, პირველი კლასლები აღარც გვეყოლება, ისედაც 1-2 ბავშვი ზის

კლასში“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ანზორ სისვაძე, 2013 წელი, 75 წლის]. „სოფლის სკოლაში თითო კლასში 2-3 ბავშვი ზის, მთლიანად 40-50 მოსწავლე იქნება, რაც ნამდვილად საგანგაშოა. სოფლის ახალგაზრდობა ძირითადად (99%) წასულია, ოჯახებს თბილისში ქმნიან, რადგან იქ ცხოვრობენ და უკან დაბრუნებაზე აღარ ფიქრობენ, მალე, ალბათ, სკოლაში მოსწავლე საერთოდ აღარ გვეყოლება და დაიკეტება კიდევ ჩვენი სკოლა“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ციური მარკოზიშვილი, 2013 წელი, 55 წლის].

ამრიგად, როგორც ვხედავთ, არგვეთში სკოლის მოსწავლეების რიცხვი თანდათან მცირდება და მცხოვრებთა თქმით, უახლოეს მომავალში სოფელს სკოლის დაკეტვის საფრთხეც ემუქრება, რადგან სოფელი მხოლოდ მოხუცების ანაბრად არის დარჩენილი, ახალგაზრდობის მხოლოდ 2-3% ჩერდება სოფელში და მალე ისინიც მიატოვებენ იქაურობას, რაც სამომავლოდ მეტად არასახარბიელო სურათს ქმნის.

ალბათ, ყველა ჩვენგანისათვის საინტერესოა სოფლიდან წამოსული ახალგაზრდობა რითი ირჩენს თავს დედაქალაქში? პოულობს თუ არა შესაბამის სამუშაოს, რითიც თავის გატანაა შესაძლებელი? ჩაწერილი მასალებით ირკვევა, რომ სოფლიდან წამოსული მოსახლეობის 99% თბილისში ძირითადად მუშებად, ხელოსნებად და ვაჭრებად მუშაობენ და ამითი ირჩენენ თავს. „აქედან მოსახლეობა ძირითადად თბილისშია გადასული, იქ ძირითადად მუშაობენ მუშებად და ხელოსნებად. სოფელში სამუშაო არ გვაქვს, მარტო მამულებს ვამუშავებთ ლუკმა- პურის საშოვნელად, ახალგაზრდებს კი მიწაზე მუშაობა არ უნდათ და თბილისში ურჩევნიათ ვაჭრებად და მუშებად წასვლა“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი მაყვალა სისვაძე, 2013 წელი, 65 წლის]. „მოსახლეობა თბილისში ძირითადად მუშებად, ხელოსნებად ან ვაჭრებად მუშაობენ. ჩვენი სოფლიდან ძალიან ბევრია ასე წასული“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ნელი ჭიტაძე, 2013 წელი, 60 წლის].

სოფელში დარჩენილი მოსახლეობა კი თავს უმეტესწილად მამულების დამუშავებით ირჩენს. გარდა ამისა, გარე სამუშაოებზეც მიდიან მეზობელ სოფლებში, დასაბარად, მოსათოხნად ან სხვა მსგავსი სამუშაოების შესასრულებლად, რაშიც ფულს იღებენ. „თავი რომ ირჩინონ, ზოგი მეზობელ სოფლებში გადადის დასაბარად და სხვა მსგავს სამუშაოებში მისახმარებლად, რაშიც ფულს იღებენ. სოფელში სამუშაო არ გვაქვს, მხოლოდ საკუთარ მამულებს ვუვლით, რაც მოსავალი მოგედის იმის ძირითად ნაწილს სახლში მოვიხმართ, გასაყიდი პროდუქტი არ გვაქვს სამწუხაროდ“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ნელი ჭიტაძე, 2013 წელი, 60 წლის].

აღსანიშნავია, რომ ერთი პერიოდი სოფელში ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესებამ ხელი შეუწყო მოსახლეობის სოფელში დამაგრებას. მოსახლეობამ შეწყვიტა სოფლიდან წასვლა, რადგან შემოსავლის წყარო აქაც გაჩნდა, მაგრამ ეს ძალიან ცოტახანს გაგრძელდა. „ბოლო პერიოდში საჩხერეში გაიხსნა ქარხანა, სადაც სახლის სახურავებს ამზადებენ, მოსახლეობის ნაწილი იქ დასაქმდა და, გარდა ამისა, საჩხერეში გვაქვს შესანიშნავი საავადმყოფო, ძალიან კარგი ალტურვილობითა და მომსახურე პერსონალით, იქ ნებისმიერი სახის მკურნალობა, სრულიად უფასოა, ესეც ძალიან დიდი შეღავათია ჩვენთვის, ადრე შეღავათები გაზსა და დენზეც ვრცელდებოდა, რაც მოსახლეობას სოფელში ცხოვრებას უიოლებდა, მაგრამ დღეს ყველანაირი შეღავათი გაგვიუქმდა და მოსახლეობამ კვლავ დაიწყო სოფლიდან გადინება“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ანზორ სისვაძე, 2013 წელი, 75 წლის].

ამრიგად, როგროც ვხედავთ დემოგრაფიული სიტუაცია სოფელ არგვეთში ნამდვილად საგანგაშოა, სოფელი უკვე დაცლილია ახალგაზრდობისაგან, სკოლაში მალე მოსწავლეები საერთოდ აღარ იქნებიან და მოხუცების ანაბრად დარჩენილი სოფელი კიდევ რამდენ ხანს შეძლებს მომავალში არსებობას ძნელი სათქმელია.

ზემო იმერეთში (არგვეთში) ტრადიციულად მეურნეობის ორი დარგი იყო წამყვანი და ძირითადი: მევენახეობა და მესაქონლეობა. აღსანიშნავია, რომ იმერეთის პლატოზე ძირითადად მარცვლეული კულტურების მოყვანით იყვნენ დაკავებულნი, როგორცაა, მაგალითად: ღომი, მოგვიანებით სიმინდი, დაბლობში აგრეთვე მისდევდნენ მებოსტნეობას, მებაღეობას და ა.შ. (*ლორთქიფანიძე 1997*). ხოლო რაც შეეხება მევენახეობას და ზოგადად ვაზის კულტურას უფრო მაღლობ ადგილებში იყო კარგად განვითარებული, მაგალითად: ჭიათურის, საჩხერისა და ხარაგაულის რაიონებში, ანუ ძირითადად ზემო იმერეთის ტერიტორიაზე (*საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია 2010*).

„რუსი ელჩების ტოლოჩანოვისა და იველიევის აღწერილობაში, რომელიც 1650-1652 წლების ვითარებას ასახავს, ნათქვამია, რომ იმერეთში ყოველ მოსახლიეს ეზოში ხეხილი და ვაზი აქვს დარგული“ [*საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია 2010: 125*]. როგორც უკვე ვთქვით, მევენახეობა მეურნეობის ერთ-ერთი უძველესი დარგია ზემო იმერეთში და მას ამ მხარის ეკონომიკაში ოდითგან დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა (*ლორთქიფანიძე 1997*). იმერეთში შემდეგი ვაზის ჯიშებია გავრცელებული: „ძელშავი/ძველშავი, აკიდო, დონდღლაბი, მელის კუდი, ტრედის ფეხი, თითა, რკო, ბუღია, საფერე ანუ საფერავი, შავი ბუდეშური, ადანასური, ქველოური, არაბიული, ჩხავერი, შავი კამური, ჯანი, ხოლო თეთრი ჯიშებიდან კუნა, კვირისტავა, ხარისთვალა, ყურწითელა, მწვანე, შანთი, სამჭაჭამაღლარი, თეთრი ბუდეშური, მაისა, ქართულა“ [*საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია 2010: 437*].

აღსანიშნავია, რომ ზემო იმერეთში და ზოგადად იმერეთში მევენახეობის სხვადასხვა ფორმები გვხვდება, კერძოდ, აქ ძველთაგანვე გავრცელება ჰპოვა, როგორც ბუნებრივ ასევე ხელოვნურ საყრდენზე გამართულ-დაკავებულმა ვენახმა. იმერეთში აშენებდნენ შემდეგი ტიპის ვენახებს: მაღლარს, დაბლარს, ოლხნარს,

რომელიც თავისებურ გარდამავალ ფორმას წარმოადგენს მაღლარასა და დაბლარს შორის (*ლორთქიფანიძე 1997*).

ზემო იმერეთში მევენახეობასთან ერთად აქტიურად მისდევდნენ აგრეთვე მეცხოველეობა-მესაქონლეობასაც. ძირითადად აშენებდნენ ძროხას, ცხვარს, ცხენს და კამეხს, მსხვილფეხა პირუტყვთან ერთად აშენებდნენ ღორსა და ცხვარს. აღსანიშნავია, რომ ზემო იმერეთში მესაქონელობა უფრო კარგად იყო განვითარებული, რაც ძირითადად ამ მხარეში საძოვრების დიდი რაოდენობით იყო განპირობებული. გარდა მესაქონელობისა ზემო იმერეთში მცირე დოზით მეფრინველეობასა და მეფუტკრეობასაც მისდევდნენ (*ლორთქიფანიძე 1997*).

რაც შეეხება ზემო იმერეთის სოფელ არგვეთს, ძველად აქ მეურნეობის ორ ძირითად დარგს მისდევდნენ: მევენახეობასა და მესაქონლეობას. თანამედროვე ეთნოლოგიური მონაცემების მიხედვით არგვეთში დღესაც მისდევენ მეურნეობის ტრადიციულ ფორმებს. ყველა ოჯახში გაშენებულია ვაზი და მოხუცები აქტიურად ცდილობენ ძველი ტრადიციების შენარჩუნებას, თუმცა, სამწუხაროდ, ყურძნის მოსავალი აქ, კლიმატური პირობების გამო, ძნელად მოდის და მხოლოდ იმ რაოდენობით მოყავთ, რაც ოჯახისთვისაა საკმარისი. „აღრე სოფელში მეურნეობის წამყვან დარგს მევენახეობა წარმოადგენდა, ყველას ჰქოდა ვენახი, მოყავდა ყურძენი და ყიდდა ძალიან უპრებლომოდ, ვინაიდან საჩხერეში შამპანიურის ქარხანა გეჰოდნა და იქ ვაბარებდით ყურძენს კარგ ფასებში. დღეს მეურნეობის სხვადასხვა დარგებს მივდევთ, მათ შორის, მევენახეობასაც, მაგრამ იმდენი არ მოგვეყავს როგორც აღრე, მხოლოდ ჩვენ საკმარი პროდუქტი და დვინო თუ გვექნება“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ციური მარკოზიშვილი, 2013 წელი, 55 წლის]. „მეურნეობის წამყვანი დარიგი აღრე მევენახეობა იყო, საჩხერეში შამპანიურის ქარხანა არსებობდა და იქ ვაბარებდით ყურძენს უპრობლემოდ. დღესაც მივდევთ მევენახეობას, მაგრამ გასაყიდი ყურძენი აღარ გვაქვს, გარდა მევენახეობისა, მივდევთ აგრეთვე მებოსტნეობას,

მებაღეობას, მესაქონლეობას, ყველაფერს რაც ადამიანს საარსებოდ სჭირდება“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ნელი ჭიტაძე, 2013 წელი, 60 წლის].

როგორც ჩანს, მოსახლეობა კვლავ ინარჩუნებს მეურნეობის ამ დარგს, დღესაც აქტიურად მისდევს მევენახეობას, თუმცა სამწუხაროდ აღარ მოყავთ იმ რაოდენობის ყურძენი როგორც ადრე, მიზეზი კი, ერთის მხრივ, მწირმოსავლიანი მიწებია, მეორეს მხრივ კი, მოსახლეობას პროდუქტის რეალიზება უჭირს, არ აქვთ ქარხნები სადაც ჩააბარებენ ყურძენს და დახარჯული თანხის ამოღებას მაინც შეძლებენ, ამიტომ მხოლოდ სახლისთვის მოიხმარენ პროდუქტს.

გარდა მევენახეობისა საჩხერის რაიონის სოფელ არგვეთში მისდევენ აგრეთვე მესაქონლეობასაც, მეურნეობის ამ დარგის შენარჩუნებას ხელს დიდი რაოდენობით საძოვრების არსებობაც უწყობს. ადრე იმერეთში დიდი რაოდენობის პირუტყვს ინახავდნენ, თითო ოჯახს 200 სული მსხვილფეხარქოსანი პირუტყვიც კი ჰყავდა. მართალია, დღეს ყველა ოჯახს ჰყავს საქონელი, მაგრამ ძველი მასშტაბით აღარ, თანამედროვე ყოფაში 2-3 ძროხას თუ ვნახავთ გლეხის ოჯახში. „დღეს სოფელში მოსახლეობა თავს ძირითადად მესაქონლეობით ირჩენს, ბევრი ძროხები არ გვყავს, 2-3, მაგრამ რაც გვყავს ეს ძალიან გვეხმარება, ხან რძეს გავეყიდით, ხან ყველს და ასე გავდივართ იოლას“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი მაყვალა სისვაძე, 2013 წელი, 65 წლის]. „ჩვენი ძირითადი სამუშაო მიწაა, გარდა ამისა თავს მესაქონლეობით ვირჩენთ, აქ ყველა ოჯახში ყავს ძროხა, რძის პროდუქტებს ძირითადად სახლში მოვიხმაროთ, თუმცა გაჭირვების შემთხვევაში ვყიდით კიდევ“ [სოფელი არგვეთი, მთხრობელი ანზორ სისვაძე, 2013 წელი, 75 წლის].

ამრიგად, მეურნეობის ტრადიციული ფორმები სოფელ არგვეთში შენარჩუნებულია, მოსახლეობა (ძირითადად მოხუცები) აქტიურად მისდევს მევენახეობასა და მესაქონლეობას, თუმცა მაშტაბები

ადრინდელთან შედარებით რადიკალურად განსხვავებული და შემცირებულია.

თანამედროვე ქართული სოფელი დღეს ძალიან მძიმე მდგომარეობაშია. სოფელი თანდათან კარგავს იმ ფუნქციებს, რაც ოდითგან მისი მახასიათებელი იყო. სწორედ სოფლის საშუალებით ხდებოდა: ეკონომიკის გაძლიერება, ქვეყნის წინსვლა, ეროვნული ღირებულებების, მენტალიტეტის, სულისა და ხასიათის ჩამოყალიბება.

თანამედროვე ეთნოლოგიური მონაცემებით ქართული სოფელი იცლება მოსახლეობისაგან, სწორედ ამის შედეგია, რომ საქართველოში ბევრი სოფელი გაუკაცრიელდა, ბევრ მათგანში საერთოდ აღარ ცხოვრობს მოსახლეობა, ზოგან მხოლოდ მოხუცს თუ შეუხვდებით, რაც სამომავლოდ აგრეთვე სოფლის გაუკაცრიელების მომასწავლებელია. ბუნებრივია ყველა ჩვენგანისათვის საინტერესოა ის მიზეზები, რის გამოც სოფლის მოსახლეობა (ახალგაზრდობა) ტოვებს მშობლიურ მხარეს და საცხოვრებლად სხვაგან გადადის. ეთნოგრაფიული მასალებით ირკვევა, რომ ერთადერთი და არა ერთ-ერთი მიზეზი არის მათი ეკონომიური მდგომარეობა. გაჭირვება, სიდუხჭირე, უმუშევრობა, სამუშაო ადგილების არ ქონა და, რაც მთავარია, სამუშაო ადგილების პერსპექტივის არ ქონა აიძლებთ მათ მიატოვონ სოფელი და საცხოვრებლად გადავიდნენ ძირითადად დედაქალაქში, სადაც მუშაობენ ძირითადად მუშებად, ხელოსნებად და ვაჭრებად.

თანამედროვე სოფელში სკოლები დაცლილია, მოსწავლეთა რიცხვი ადრინდელთან შედარებით განახევრებულია და ეს რიცხვი ყოველ წელს მცირდება, ყელაფერი ეს კი ხდება გამომდინარე იქიდან, რომ სოფლები იცლება მწარმოებლებისაგან, ახალგაზრდობისაგან, რომლებმაც უნდა იზრუნონ მომავალი თაობის გამრავლებაზე, ოჯახების შექმნაზე და ა.შ. სამომავლოდ კი ამის გამო შესაძლოა სკოლებიც კი დაიხუროს სოფლებში, ამის მაგალითია თუნდაც არგვეთი, სადაც თითო კლასში 1-2 მოსწავლე ზის და არსებობს

ტენდენცია, რომ მომავალ წლებში საერთოდ აღარც კი იქნება პირველი კლასი.

რაც შეეხება მეურნეობას, ამ თვალსაზრისით ოდნავ სანუგეშო სიტუაციაა. სოფლის მოსახლეობა (ძირითადად მოხუცები) ინარჩუნებს მეურნეობის ტრადიციულ ფორმებს, რაც მათთვის ოდითგან იყო დამახასიათებელი. მაგრამ სამწუხარო ისაა, რომ ადრინდელან შედარებით მასშტაბები რადიკალურად განსხვავებულია, სამწუხაროდ არა უკეთესობისაკენ, ვინაიდან ყველა ოჯახს მხოლოდ თავისთვის საკმარი პროდუქტები მოყავს, ძალიან მცირე რაოდენობით თუ გაყიდის. პარალელურად მეურნეობის ძველი/ტრადიციული დარგებისა ზოგიერთ სოფელში ჩნდება ახალი ფორმებიც, როგორცაა მეხილეობა-მებოსტნეობა, რაც ძირითადად იმითაა განპირობებული, რომ ამ სახის პროდუქტის რეალიზება უფრო სწრაფად და კარგ ფასებშია შესაძლებელი.

ბუნებრივია, ყველა ჩვენგანისათვის საინტერესოა ის რისკფაქტორები, რაც შეიძლება გამოიწვიოს სოფლის მოსახლეობისაგან დაცლამ. პირველ რიგში, ეს არის საზღვრების მოშლა/რღვევა, ვინაიდან, მოგეხსენებათ, რომ მთა საქართველოსთვის ყოველთვის წარმოადგენდა ბუნებრივ ფარს, იგი მეტად იყო დაცული მტერთა შემოსევებისაგან, მთაში დარჩენილი მოსახლეობა ყველაფერთან ერთად ასრულებდა მესაზღვრის ფუნქციასაც. საზღვრების რღვევის შემთხვევაში საფრთხე ექმნება ქვეყანას, რადგან რეალურია შანსი იმისა, რომ საქართველოს ტერიტორიებს სხვა დაეპატრონება. გარდა ამისა, მთის სოფლებს კიდევ ერთი განსაკუთრებული ფუნქცია ჰქონდა, კერძოდ, გაპარტახებული ბარის მოსახლეობის მომარაგება სწორედ მთაში არსებული სოფლების ნამატი მოსახლეობის ხარჯზე ხდებოდა, რაც ჩვენს რეალობაში სრულიად წარმოუდგენელია. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია განსაკუთრებული ყურადღების მიქცევა საქართველოს მთიანეთისთვის (და არამარტო მათთვის) მთავრობის მხრიდან და იქ ისეთი პროგრამის ამუშავება,

რაც ხელს შეუწყობს მთაში მოსახლეობის დაკავებასა და ზრდას დემოგრაფიული თვალსაზრისით.

ძველად სოფლის მეურნეობა მართლა ქვეყნის ეკონომიკის ხერხემალი იყო, მისი ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქცია ეკონომიკის გაძიერება და ქვეყნის სურსათით მომარაგება იყო. მეურნეობა დღესაც აგრძელებს ფუნქციონირებას სოფლებში, მაგრამ ძალიან შეზღუდული და მცირე რაოდენობით, ვინაიდან მოსახლეობას დღეს არ აქვს საშუალება შეიძინოს შხამქიმიკატები, სასუქები, საწვავი, ადრე მათ ამაში მთავრობა ეხმარებოდა, დღეს კი, ეთნოლოგიური მასალების მიხედვით, სოფლის მოსახლეობას, ამ თვალსაზრისით არავინ ეხმარება და ყველაფრის გაკეთება თვითონ უწევთ, ყველაფერი ეს კი დიდ ხარჯებთანაა დაკავშირებული, გარდა ამისა არც უღირთ გარისკვა, ვინაიდან გაყიდული პროდუქტით მის ღირებულებასაც ვერ იღებენ. შედეგი კი ისაა რომ ქვეყნის ბაზრის 98% საზღვარგერეთიდან შემოტანილ პროდუქციას უკავია, რაც ცხადია, სურსათის ფასებს აორმაგებს.

რა არის საჭირო თანამედროვე ქართული სოფლის მდგომარეობის გამოსწორებისათვის? რამ შეიძლება დააბრუნოს, დაამაგროს და, რაც მთავარია, დემოგრაფიული თვალსაზრისით გაზარდოს სოფლის მოსახლეობა? პირველ რიგში, ეს არის სოფლის მოსახლეობის ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესება, კონკრეტულად კი სამუშაო ადგილების შექმნა, ანუ მოსახლეობის დასაქმება. მოსახლეობის გამრავლებაში გადმაწვევტი როლი, მართლც რომ ეკონომიკურ ფაქტორს ენიჭება, ამის ნათელი მაგალითი საჩხერის რაიონია, სადაც ბოლო პერიოდში გაუმჯობესებული ეკონომიკური მდგომარეობის ფონზე მოსახლეობის შობადობის დონემ იმატა, ამის საპირისპიროდ კი საგანგაშო ვითარებაა ჭიათურის რაიონში, სადაც სოფლები ეკონომიკური ფაქტორის გამო თანდათან იცლება მოსახლეობისაგან.

აღბათ, ყველას გაუნდება კითხვა, არის თუ არა დღეს რეალურად შესაძლებელი სოფელში სამუშაო ადგილების შექმნა? თუ ეს მომავლის ოცნებას წარმოადგენს? ცალსახად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მთავრობას ამ პრობლემის მოგვარება დღეს შეუძლია, უფრო მეტიც ამის რეკომენდაციას ქვეყნის ხელმძღვანელობას თვითონ სოფლის მოსახლეობა აძლევს.

სოფელ არგვეთის მოსახლეობა, რასაკვირველია, უკმაყოფილოა სოფელში არსებული სიტუაციით, თითქმის, ყველანაირი დახმარების იმედი გადაწურული აქვთ. სოფლის მოსახლეობა საშინელ მდგომარეობაშია, არ აქვთ სამუშაო, მხოლოდ მამულებს ამუშავენ, რაიონულ ცენტრში კი ერთეულები მუშაობენ და, ფაქტობრივად, არც არის სამუშაო ადგილები, ვინაიდან თუკი რამე პუნქტი არსებობს ყველგან დასაქმებულია მოსახლეობა, ამიტომ ისინი ერთადერთ გამოსავალს ახალი ობიექტების გახსნაში ხედავენ; ეს შეიძლება იყოს: ქარხანა, სავაჭრო პუნქტები და ა.შ., რათა გაჩნდეს დამატებითი სამუშაო ადგილები და დასქმდეს მოსახლეობა.

ამრიგად, როგორც ვხედავთ თანამედროვე ქართული სოფელი მიძიმე მდგომარეობაშია, ის თანდათან კარგავს ძველ იერსახეს, ფუნქციებსა და მნიშვნელობას. ამიტომ მთავრობის მხრიდან სასწრაფო დემოგრაფიული, ეკონომიკური და სოციალური ღონისძიებებია გასატარებელი, რათა, უპირველეს ყოვლისა, შევინარჩუნოთ ეროვნული მენტალობა, სული და ხასიათი.

დამოწმებული ლიტერატურა:

- ბატონი შვილი 1904* – *ბატონი შვილი ვახუშტი*. საქართველოს გეოგრაფია. თბ., გამოცემა ურნალ „მოგზაურისა“, 1904.
- გაბუნია 1975* – *გაბუნია ლ.* მევენახეობა იმერეთში. მსე, 1975, ტ. XVIII.
- კაცაძე 1977* – *კაცაძე ა.* საქართველოს მთის მოსახლეობის თანამედროვე მიგრაცია. თბ., გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1977.
- კაცაძე 1983* – *კაცაძე ა.* მოსახლეობის მიგრაცია და საქართველოს საშუალო ქლაქების სოციალური განვითარების პრობლემები. თბ., 1983.
- ლორთქიფანიძე 1997* – *ლორთქიფანიძე რ.* იმერეთის ნიადაგები და სოფლის მეურნეობა. თბ., გამომცემლობა „საქართველო“, 1997.
- რუხაძე, ლეკია შვილი, ჭყონია 1964* – *რუხაძე ჯ., ლეკია შვილი ა., ჭყონია ი.* სოფელი აკურა. თბ., გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1964.
- საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია**, როლანდ თოფჩიშვილის საერთო რედაქციით, თბ., გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2010.
- ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია ტ. I**, 1975.
- ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია ტ. III**, 1977, 670.
- ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია ტ. IV**, 1979, 701.
- Свод статистических данных о населении Закавказского края**, извлеченных из посемейных списков 1886 г., Тиф., 1896.